UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Strukturell emergens och talarpositionering : Två exempel ur svenskt samtalsspråk: Structural emergence and speaker positioning : Two examples from Swedish conversation

Lindström, Jan; Rönnqvist, Sara; Tolvanen, Eveliina

Jansson, Danny; Melander, Ida; Westberg, Gustav; Yassin Falk, Daroon

2024-06-01

http://hdl.handle.net/10138/587760

Lindström, J, Rönnqvist, S & Tolvanen, E 2024, Strukturell emergens och talarpositionering : Två exempel ur svenskt samtalsspråk. i D Jansson, I Melander, G Westberg & D Yassin Falk (red), Svenskans beskrivning 38 : Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten. Örebro 4–6 maj 2022, Del II. Svenskans beskrivning, ISSN 1102-3619 ; 38:2, nr. 38:2, Örebro universitet, Örebro, s. 289-304, Svenskans beskrivning 38: trettioåttonde sammankomsten Örebro 4–6 maj 2022, Örebro, Sverige, 04 /05/2022.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Strukturell emergens och talarpositionering

Två exempel ur svenskt samtalsspråk

Jan Lindström, Sara Rönnqvist & Eveliina Tolvanen

1 Inledning

I det fritt flödande samtalsspråket produceras språkliga strukturer temporalt här och nu, eller *online*, utan att talaren från början har en färdig plan för sin utsagas gestaltning (Auer 2009). Detta betyder att talspråkets grammatik är *emergent* till sin natur, dvs. syntaktiska strukturer konstrueras bit för bit i en improviserad process, där rutiniserade mönster kombineras på olika, ibland även okonventionella sätt (Hopper 1998). Exempel på en sådan, emergent framskridande yttrandekonstruktion kan ses i excerpten nedan, där talaren inleder med en syntaktisk sträng som kunde utgöra början till en fokusfinal utbrytning[1] (*va vi sku kunna göra e att*), men resten av utsagan hänger inte strukturellt ihop med inledningen (*här e dehä*):

Excerpt (1). ”Dansvideo”, EGS:EC:2P:02

```
01 LEO: .h så (.) dehä va (.) va vi sku kunna göra .h e att
02      .h att ehh hh här e dehä, (1,3) .hh phh dehä mm (0,5)
03      pt .hh okej vi väljer en biisi? ((dvs. 'sång'))
04      (0,6)
05 IDA: ja:
06      (0,7)
07 LEO: som (0,6) e såhä lång?
08      (0,6)
09 å:,  (0,7) sen har den olika delar i sej
```

Snarare än att betrakta utfallet som performansfel kan vi observera hur Leo navigerar sig fram i sin turkonstruktion med helt motiverade grammatiska val. Det är frågan om att lansera en plan för en

[1] Konstruktionstypen kallas för *falsk utbrytning* i SAG (4:519), vilket antagligen kopplar till den engelska termen *pseudo-cleft sentence*. För termdiskussion, se Henricson & Lindström (2020).

videoproduktion där Leo och Ida är involverade tillsammans, och första delen av utbrytningskonstruktionen på rad 1 passar bra för en sådan utannonserande funktion (se Lindström m.fl. 2022). Efter denna retoriska plattform börjar Leo bena ut hur de ska gå tillväga: de ska välja en sång (rad 3) och den har olika betydelsefulla kvaliteter vilka specificeras genom en successiv inordning av en relativsats (rad 7) och en additivt länkad huvudsats (rad 9). Det som Leo bitvis producerar kan anses vara i linje med Hoppers (2011:23) beskrivning av emergens: ”The current speaker is always already situated at the leading edge of an unfolding interaction, and can only create new structure by a process of incrementation, adding bits and pieces to the utterance.”

Det finns också en diakron sida av emergens, där vi kan identifiera konstruktioner som återkommer i en viss funktionell nisch och stabiliseras till sin form och funktion. Till exempel strängen *vad vi skulle kunna göra* kunde tänkas bli en fras som återkommande behövs när ett förslag läggs fram (t.ex. Leo använder den vid två tillfällen i samma samtal). Mer etablerade exempel på funktionellt nischade yttrandemönster som emergerat i bruket har vi i *frågeramar* av typen *jag undrar* eller *får jag fråga*, som just har funktionen att projicera en undring eller fråga och som sedan följs av en syntaktiskt oberoende interrogativ, t.ex. *jag undrar, kan vi lämna det öppet?* (se Lindholm & Lindström 2003). Auer och Pfänder (2011) gör följaktligen en begreppsskillnad mellan *emergent constructions* (emergenta, ihopsatta i språkbruket här och nu) och *emerging constructions* (emergerande, dvs. utvecklade och etablerade i språkbruket genom tiden).

Vårt syfte med den här artikeln är att bidra till diskussionen om strukturell emergens utgående från två exempelfenomen i svenskt samtalsspråk.[2] Det ena gäller det frasformade uttrycket *på något sätt* som kan uppträda som en adverbiell bestämning i en sats eller som ett garderingsuttryck med försvagad syntaktisk integrering (*Det låter intressant*

[2] Den här studien utgör ett bidrag till projektet *Emergent grammatik för samtalsspråk: svenska i en tvärspråklig jämförelse (EGS)*, som finansierades av Finlands Akademi 2018–2022, projektnr 316865. För information och publikationer, se https://emergentsyntax.home.blog/.

/ på något sätt) (Rönnqvist 2022). Det andra fenomenet är satsramen *jag skulle säga* som kan fungera som en inledande matrissats som emotser ett objekt, eller som en modifierande, syntaktiskt mer parentetisk sträng som hängs på i yttrandeslut (*Det låter intressant / skulle jag säga*) (Tolvanen 2022). Med hjälp av transkriberade excerpter ur samtal ska vi visa exempel på användningar som representerar olika stadier av syntaktisk integrering och pragmatisk specialisering.

2 Material och teoretisk referensram

Vår undersökning baserar sig på excerperingar av flera korpusar av svenskt samtalsspråk från tiden 1994–2018.[3] De flesta av de excerpter som vi diskuterar här är hämtade från EGS-korpusen som har två delar: tio vardagssamtal inspelade i Helsingforsregionen och nio arrangerade men icke-modererade gruppsamtal med L1- respektive L2-talare av svenska. Den vardagliga delen består av dyader och gruppsamtal mellan vänner och arbetskamrater i olika åldrar, medan L1/L2-delen har en experimentell design där deltagarna, som är universitetsstuderande i humaniora, diskuterar bildrepresentationer av visuell konst. Vi presenterar även en excerpt som kommer från IVIP-korpusen och som är en interaktion mellan en texthandledare och student. Excerpterna är transkriberade enligt samtalsanalytiska principer (se t.ex. Hepburn & Bolden 2014).

Vår teoretisk-metodologiska referensram utgörs av forskningstraditionen interaktionslingvistik (Lindström 2008; Couper-Kuhlen & Selting 2018). I fokus står sociala handlingar, t.ex. att göra en värdering, och vilken språklig utformning de får i den sekventiella kontexten. Likaså betraktas språkandet som en temporal process och hur talarnas bidrag utvecklar sig i samspel med löpande omständigheter i

[3] Följande korpusar har använts: EGS=*Emergent grammatik för samtalsspråk* (Helsingfors universitet, 2018–2022), GSM=*Gymnasisters språk- och musikvärldar* (Göteborgs universitet, 1997–1999), HUSA=*Språk och attityder bland Helsingforssvenska ungdomar* (Helsingfors universitet, 1994–1995), IVIP=*Interaktion och variation i pluricentriska språk* (Universiteten i Stockholm, Helsingfors och Åbo samt Institutet för språk och folkminnen i Göteborg, 2013–2021).

interaktionen. I och med detta aktualiseras frågan om emergens, emedan grammatiken både upprätthålls och återskapas av talarna genom en linjär hopsättning av familjära fragment som blir yttranden anpassade till lokala interaktionella behov (se Hopper 2011:26). Dessa behov har i många fall, och i synnerhet i det material som vi använt, med *epistemiska* konstellationer talarna emellan att göra, då det råder stor känslighet för vem som vet eller kan antas veta vad (*epistemisk tillgång*) eller vem som har rätt att uttrycka sitt vetande (*epistemisk rättighet*) (Stivers m.fl. 2011). Deltagarramen i de studerade samtalen skapar sina spänningar, då det i somliga fall är fråga om interaktioner mellan jämlika (student–student) och i andra fall om asymmetriska relationer (handledare–student). Detta skapar behov av olika sorters epistemiska förhandlingar, och de språkliga fenomen vi valt att fokusera är med i sådana processer.

3 Analys

I följande avsnitt analyserar vi uttrycken *på något sätt* (3.1) och *jag skulle säga* (3.2) med hänsyn till sekventiell position, grammatisk integreringsgrad och hur talarna positionerar sig epistemiskt.

3.1 På något sätt

Det adverbiella uttrycket *på något sätt* är en språkligt sett flexibel resurs som kan inta flera sats- och yttrandepositioner: initialt, medialt och finalt. Det fungerar då som bestämning till ett föregående eller efterföljande led. I talat språk har det dessutom beskrivits som *förmildrande* och *relativiserande* och ofta förekommande i resonerande aktiviteter (Nilsson 2005; Aijmer 1985). Förutom som adverbiell bestämning inne i ett satsformat yttrande förekommer det även i gränsområden när det gäller både turbildning och turtagning och har då ett samband med gardering, reparation och hantering av bristfällig mottagarrespons (Rönnqvist 2022). Vi visar tre fall där *på något sätt* är en integrerad bestämning, ett syntaktiskt lösare garderande uttryck och ett turtillägg.

I excerpt (2) ser vi en satsmedial, syntaktiskt integrerad förekomst. Det är fråga om ett gruppsamtal där deltagarna diskuterar konstnären Yayoi Kusamas abstrakta målning *No.2*.

Excerpt (2). Kusama: ”No. 2”, EGS:L1:001

```
01 JEN:    n[:ä: hon ha väl hålli på väldit länge?     ]
02 RON:     [°eller ja börja° [fundera på de .h (0,3) nä] men-,     ]
03 PET:                       [nä-, (0,6) ((harklar)) när de e sådä]:n
04         grönröd blindhetstest dit [finns en tvåa du måst hitta den].
05 JEN:                               [nff (.) nff (.)                ]
06         nff=
07 ANA:    =hh
08         (0,3)
09 KAT: →  den                 [e på någo sä]tt intressant eller s[åhä.]
10 RON:        [mm:,         ]
11 ANA:                                                  [m:  ]m?=
12 RON:    =n[ä ja va- ba] tänkte den e från femtinie [att,]
13 KAT:      [°de°       ]                              [°mm°]
14 RON:    [när hon b]örjade liksom,
15 PET:    [°mm,°    ]
16         (0,4)
17 RON:    #riktigt att göra# konst.
```

Excerpten inleds med att Jenny konstaterar att konstnären varit aktiv länge. I överlapp med Ronis avbrutna tur på rad 2 kommer sedan Peter med ett tolkningsförslag där han jämför målningen med ett syntest, där det ur ett abstrakt mönster ska kunna gå att urskilja något figurativt (raderna 3–4). Det här förslaget bemöts av fnissningar av Jenny och Anastasia (rad 5–7) och får således inget entydigt verbalspråkligt godkännande (*affiliering*). Efter en kort paus kommer Katarina med ett nytt evaluerande bidrag (rad 9), där hon uttrycker en försiktigt positiv evaluering av verket: *den e på någå sätt intressant eller såhä*. Uttrycket *på någo sätt* fungerar här som adverbiell bestämning till *intressant* där ”något” har ett normalt sydfinlandssvenskt uttal (kortstavigt, utan finalt *-t*). Även om det adverbiella uttrycket är syntaktiskt integrerat är det i den här positionen likväl allmänt garderande, vilket kan förklaras med att Katarina kommer in efter Peters

förslag, som gör en oseriös koppling till ett syntest och har bemötts av fnissningar. Yttrandet modifieras ytterligare av påhänget *eller såhä* på rad 9 (se Norrby 2002), vilket också gör utsagan mindre kategorisk. Minimala uppbackningar följer (rad 11), efter vilket Roni på raderna 12–14 återknyter till sin undring över hur länge konstnären varit aktiv (se rad 2).

I excerpt (3) uppträder *på något sätt* vid både avbrott i talarens tur och garderingar i en sekvens där deltagarna i ett motsvarande gruppsamtal som i (2) diskuterar en målning av renässanskonstnären Caravaggio.

Excerpt (3). Caravaggio: ”Johannes döparens halshuggning”, EGS:L1:003

```
01 SAB:  pt .h j[a.]
02 MAG:         [nf]f:
03 SAB:  nå ja- (.) tänker nu (.) spontant på de att här e ju liksom,
04       (1,0)
05 SAB:  domhä mörka färge[na kans]ke p[å någo sä]tt,
06 CEL:                   [mm,    ]
07 MAG:                                [m:m      ]
08       (1,3)
09 SAB:  int vet ja >e-< h
10       nå h ja e int så insatt på de [vise men no tän]ker ja=
11 CEL:                                [h             ]
12 SAB:  =att no ser ja någo av liksom tidsperioden i-
13 →     i liksom på nå sätt gestaltningen av dehär?
14       (0,8)
15 SAB:  den [e väldigt drama:]tis[k.]
16 MAG:      [°å dära°.       ]
17 CEL:                          [m ]m,
```

Sabina är först ute med att uttala sig om Caravaggios konstverk. Efter en första avbruten satskonstruktion på rad 3, som inleds med partikeln *nå* (vanligt i finlandssvenskt tal), pausar hon ytterligare en annan konstruktion på rad 5 (*domhä mörka färgena kanske på någo sätt*) och undviker härmed ett kunskapsanspråk i första turposition (jfr Heritage & Raymond 2005). Avbrottet äger rum efter uttrycket *på någo sätt* och backas upp minimalt på rad 7. Uttrycket, som produceras med en svagt stigande intonationskurva, fungerar här som ett

framåtpekande reparationsinitiativ (se Steensig 2001) som smidiggör avbrottet i turens syntaktiska progression genom att signalera att en fortsättning är på väg (se Rönnqvist 2022). Efter en märkbar paus på rad 8 producerar Sabina en nystart (se Norén 2005; Rönnqvist 2022) med epistemiska garderingar (*int vet ja*, *ja e int så insatt*) och fortsätter sedan med ett subjektivt hållet tolkningsförslag (*no tänker ja*, *no ser ja*; rad 10–12). Här förekommer ett prosodiskt något ihopdraget *på nå sätt* (rad 13) i kombination med ett garderande *liksom* (Lindström 2008:78) i samband med Sabinas konceptualisering av det förslag som sker i farten (jfr uttrycket *on the fly* hos Auer & Pfänder 2011:6).

Excerpt (3) innehåller sålunda flera markörer som tonar ner ett kunskapsanspråk och visar på det känsliga i att uttala sig (evaluerande) om något, då de epistemiska rättigheterna inte är självklara, dvs. vem som kan och får veta (om det som diskuteras) (jfr Pomerantz 1984; Heritage & Raymond 2005). Till skillnad från talarens evaluerande yttrande i excerpt (2) så visar excerpt (3) indikationer på en mer komplex social handling, där talaren producerar ett subjektivt hållet tolkningsförslag ackompanjerat av avbrott och garderingar, och där *på nå(go) sätt* flikas in i den bitvisa produktionen och avhjälper de avbrott i turens progressivitet som en pågående strukturering av tal kan medföra.

Excerpt (4) visar hur *på något sätt* uppträder som turtillägg i en sekvens där deltagarna kommer med olika tolkningsförslag för vad det är som de ser i en målning av Frida Kahlo.

Excerpt (4). Frida Kahlo: ”A few little nips”, EGS:L1:002

```
01    AMA:  ja anto: att de va typ [en ro]sett från skon
02    LEN:                       [nå-  ]
03    AMA:  °liksom° [[(   )]    ]
04    JAN:           [a:    ]
05    LEN:            [alltså (.)] lite si de ut som ett
06          (0,5) #eh# liksom (0,5) band här.
07          (0,6)
08    AMA:  mm
09    JAN:  [AH::          ]
10    LEN:  [så att dom sku] va fast #där#.
11    JAN:  oj (.) okej ((alla tittar på konstverket))
```

```
12    EMM:  ja ja
13          (0,5)
14→   LEN:  på någå sätt.
15    AMA:  ja tolka att de:e liksom en: sko som man ha
16          snört runt. (.) [nacken].
17    JAN:                  [mm    ]
18    LEN:                  [mm    ] ja de eller de.
```

Excerpten börjar med Amandas tolkningsförslag på vad hon ser i målningen. Lena som redan försökt komma in på rad 2 producerar härefter ett alternativt förslag i andra turposition (rad 5–6). Efter ett minimalt *mm* av Amanda (rad 8) bygger Lena ytterligare ut turen med konnektorn *så att* (rad 10) i överlapp med Jannis insiktsmarkör *AH* som byts ut till en lite mer undrande och icke-entydigt affilierande respons (*oj okej*) på rad 11 (jfr Stivers 2008). Även om Emmas *ja ja* (rad 12) uppvisar någon form av insikt är inte heller den responsen entydigt affilierande. Efter ytterligare en paus fogar Lena in *på någo sätt* på rad 14. Uttrycket utgör ett turtillägg och öppnar i den här positionen upp för Amanda att komma med sin divergerande tolkning (raderna 15–16), som är en specificering av det hon redan sagt på rad 1. Lena avrundar sekvensen med att bekräfta Amandas förslag och uttrycker rimligheten i detta. Den sekventiella kontexten för *på någo sätt* i excerpt (4) visar hur uttrycket har lösgjort sig från en satskonstruktion och uppträder med en pragmatisk funktion för att hantera bristfällig mottagarrespons.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att uttrycket *på något sätt* är med och bidrar till deltagarnas hantering av yttrandens progressivitet och talarpositionering. Uttrycket förekommer vid socialt komplexa handlingar där deltagare i grupp behöver hantera epistemiska relationer (excerpt 3) samt trygga samförstånd kring föreslagna beskrivningar och möjliga tolkningar, särskilt då affiliering inte är solklart närvarande (excerpterna 2 och 4). För emergensens del kan vi se hur uttrycket i mer komplexa sociala mikrosituationer fungerar som redigerings- och garderingsuttryck och då fungerar som påhängsuttryck eller som turtillägg. I sådana pragmatiska funktioner kan det ske en viss prosodisk reducering, *på någo(t) sätt* > *på nå sätt*. När det gäller

placeringen av *på något sätt* är det även värt att notera att det ofta förekommer i närheten av diskurspartikeln *liksom* och påhängsuttryck som *eller så här*, vilka också är resurser när deltagare behöver hantera socialt komplexa handlingar.

3.2 Jag skulle säga

Uttrycket *jag skulle säga* är en resurs i samtalsinteraktion där det uttrycker subjektivitet och talarpositionering (Tolvanen 2022). Det står i så kallat *modalt preteritum* (Ekerot 2011) som signalerar en hypotetisk eller irreal betydelse. Vad gäller den epistemiska dynamiken i ett samtal hänvisar *jag skulle säga* till talarens *epistemiska tillgång* (Stivers m.fl. 2011:9). Denna yttrandesträng förekommer oftast i anslutning till frasformade responser, men den kan även återfinnas som en matrissats med ett satsformat komplement eller skjutas in i en sats (Tolvanen 2022:183–184). Vi kommer att illustrera bruket i tre kontexter med olika grader av syntaktisk integrering, från matrissats till yttrandeinramande uttryck och vidare till ett påhängsuttryck.

I excerpt (5) påträffas *jag skulle säga* initialt i en tur där det är syntaktiskt integrerat i resten av yttrandet. Excerpten är hämtad från samma gruppsamtal som excerpt (2); här diskuterar deltagarna Anni Leppäläs fotografiska konstverk *Projection*.

Excerpt (5). Anni Leppälä: ”Projection”, EGS:L1:001

```
01     PET:  kväll eller moron. ((kortstavigt 'mor(g)on'))
02           (0,7)
03           ja säjer kväll.
04           (.)
05     ANA:  °kväll°
06           (.)
07 →   RON:  ja: skulle säja [kväll ock]så=
08     ANA:                  [mm       ]
09     RON:  =(.) [när de] e så mörkt
10     JEN:       [°mm°  ]
11           (.)
12    JEN:  ja tänkte att de e ett mörkt rum:
```

På rad 1 ställer Peter en fråga om fotografiet (dvs. huruvida det representerar *kväll eller moron*) och ger genast sitt svar på rad 3. Anastasia, som kommer in i andra turposition (se Heritage & Raymond 2005), uttrycker medhåll (rad 5). Efter det inleder Roni, som står i tredje position, sitt svar med *ja skulle säja kväll också* (rad 7) och ger vidare en motivering: *när de e så mörkt* (rad 9). Motiveringen stärker hans aktörskap i förhållande till de föregående talarna, som också har uttryckt att de tycker det är kväll, då han framför ett unikt perspektiv som ingen annan har bidragit med (se Auer & Lindström 2021). *Jag skulle säga* uttalas icke-reducerat och med samma taltempo som komplementet *kväll också*, och återanvänder dessutom verbet *säga* som Peter använt. Här är *jag skulle säga* en syntaktiskt integrerad matrissats som har ett frasformat objektskomplement. Samtidigt förekommer konstruktionen i en sekventiell position där talaren tar ställning till de svar som redan yttrats och relaterar sitt bidrag till egen kunskap.

I excerpt (6) återfinns *jag skulle säga* likaså turinitialt, men konstruktionen är fonologiskt mer reducerad. I excerpten, som är hämtad från ett vardagssamtal, talar tre vänner om huruvida en av dem, Kristina, är mer lik sin far eller sin mor.

Excerpt (6). ”Tortillakväll”, EGS:EC:MP:05

```
01    KRI:  vem li- vem likna: ja mera.
02          (1,7)
03    JIL:  din mamma.
04          (0,3)
05    KRI:  ti utseende?
06          (.)
07    JIL:  jå=
08 →  MEL:  =>(ja) sku säj(a)< din pappa.
09          (0,9)
10    KRI:  ja likna: no båda också.
```

På rad 1 ställer Kristina en fråga (*vem likna: ja mera*, dvs. av föräldrarna) och Jill svarar med *din mamma* på rad 3. Kristina förefaller inte vara helt nöjd och ställer en följdfråga (rad 5), men Jill håller fast vid sitt svar (rad 7). På rad 8 ger Melina sitt svar som inleds med (*ja*) *sku säj*(*a*) och konstaterar att Kristina liknar sin pappa. Kristina ratificerar

båda svaren med ett sammanfattande yttrande på rad 10. Prosodiskt produceras *jag skulle säga* snabbt och hopdraget, mycket reducerat. Här används uttrycket sålunda som en inledande yttranderam med en talarpositionerande funktion, med vilken Melina positionerar sig i förhållande till det svar som redan getts av Jill och svarar utifrån den kunskap hon har om Kristinas föräldrar.

Excerpt (7), som innehåller *jag skulle säga* i en turfinal position, är hämtad från ett språkhandledningssamtal där en handledare (HAN) och en student (STU) diskuterar studentens uppsats. Deltagarna sitter vid ett bord och tittar på texten samtidigt som handledaren går igenom sina kommentarer.

Excerpt (7). ”Problemdiskussion”, IVIP:L:VAS:SHA:03

```
01    HAN:  e de då:?
02          (1,2)
03          va e de du knyter här.
04          (1,8)
05    STU:  .h (0,3) EM: ((mumlar))
06          (2,7)
07 →        de e väl nog hela stycke <°sku ja säja?°>
08          (0,3)
09    HAN:  m:m (.) mm
10          (1,4)
11    STU:  jå: själva problemdiskussionen.
12          (0,4)
13    HAN:  m:m.
14          (1,2)
15    STU:  °kan[ske°]
16    HAN:      [jå: ] (.) å där behöver ju läsaren ett svar.
17          (0,5)
18   HAN:   av dig, för att förstå va [va du liksom knyter] där
19   STU:                            [mm (.) jå          ]
```

På rad 3 ställer handledaren en fråga om texten. På rad 5–7 ger studenten sitt första, tentativa svar som innehåller tvekljud, modalpartiklarna *väl* och *nog* samt ett finalt *sku ja säja*, som uttalas tystare och långsammare än omgivande tal och med svagt stigande intonation. På

rad 11 ger studenten ett mer bestämt svar med fallande intonation (*jå: själva problemdiskussionen)*. Trots att hon får små uppbackande responser (raderna 9 och 13) tillägger studenten *kanske* (rad 15), vilket överlappar med att handledaren ratificerar studentens svar och fortsätter med ett längre, sammanfattande bidrag (raderna 16–18). I detta fall framstår *sku ja säja* som en retrospektiv, garderande modifiering av studentens svar och liknar påhängda turfinala positioneringsfraser som *tycker jag* och *tror jag* (Karlsson 2005; Auer & Lindström 2016). Genom att använda *sku ja säja* markerar studenten att hennes första svar på rad 7 var tentativt och baserat på den kunskap hon har i interaktionens här och nu, innan hon hann tänka vidare och kunde komma med ett mer bestämt svar.

Sammanfattningsvis markerar *jag skulle säga* i excerpterna ovan socialt komplexa svar som baserar sig på talarens kunskap om samtalsämnet i interaktionens här och nu. Samtidigt positionerar talaren sig i förhållande till vad andra har sagt eller kunde säga, och tar sålunda inte ansvar för att svaret skulle vara det enda möjliga. Detta förekommer exempelvis i icke-affilierande handlingar där det kan vara icke-prefererat att vara explicit oenig (excerpt 6) eller då det finns en press på att uttrycka sig om något (excerpt 7). Betraktar vi strukturell emergens så kan vi notera att *jag skulle säga* kan förekomma som en syntaktiskt integrerad matrissats, men att den också kan nyttjas som en syntaktiskt lösare yttrandedel. I den senare typen av kontexter är en garderande funktion påtaglig, i synnerhet som uttrycket kan samförekomma med andra garderande led som *väl, nog* och *kanske*.

4 Slutsatser

I den här artikeln har vi genom analyser av uttrycken *på något sätt* och *jag skulle säga* belyst *emergenta* och *emergerande* aspekter av grammatiken i svenska samtal. De fokuserade konstruktionerna är konventionella element som smidigt kan placeras i olika sats- och yttrandepositioner. Ur talarens synvinkel är de alltså behändiga bitar och fragment vid yttrandebildning. Det finns också tecken på att dessa uttryck återkommer i vissa typiska interaktionella kontexter där de börjat uppta mer specialiserade pragmatiska funktioner. Den mest centrala av dessa är talarpositionering, dvs. hur talaren placerar sig i förhållande

till andras vetande och med vilken säkerhet talaren väljer att uttrycka sig. Talarpositionering kommer i förgrunden i interaktioner där deltagarna behöver ta ställning, beskriva och evaluera företeelser. Dessa utgör socialt komplexa handlingar, eftersom medhåll och delade perspektiv med andra inte kan tas för givet, samtidigt som det är socialt eftersträvansvärt. Följaktligen finns det ett socio-interaktionellt grundat behov av en arsenal av uttryck som lämpar sig för modifiering av talarens subjektiva hållning och kunskapsanspråk. De typiska lexikosyntaktiska källorna för sådana är adverb (t.ex. *alltså*, *liksom*, *så där*) och matrissatsfragment (t.ex. *jag tycker*, *jag undrar*, *jag menar*). *På något sätt* och *jag skulle säga* sitter således bra på denna potentiella utvecklingslinje för diakront, genom bruket emergerande konstruktioner.

Genom våra analyser och vårt fokus på emergens vill vi även bidra till en mer teoretisk diskussion av svenskans grammatik i tal-i-interaktion. Här gäller det att skifta fokus från grammatiken som en produkt till en process, där improvisation, innovation och stabilisering möter varandra. Vi bör lyfta blicken från syntaxen till organiseringen av dialog och diskurs: hur syntaktiska val bidrar till talarnas hantering av intersubjektivitet, affiliering och interaktionens progressivitet. Utvecklingslinjen från improviserat emergent bruk till återanvändning av emergerande mönster förtjänar också uppmärksamhet, för det finns viss spänning mellan en icke-finit, emergent grammatik, som är produktiv, och fixerade delar av grammatiken, som inte är produktiva här och nu men har sina källor i det produktiva bruket. Att talarna bemästrar båda sidorna av grammatiken och är med om att omforma och utveckla den visar att de har strukturerad kunskap om ett i princip aldrig färdigt system.

Litteratur

Auer, Peter. 2009. On-line syntax: Thoughts on the temporality of spoken language. *Language Sciences*, 31. S. 1–13.

Auer, Peter & Pfänder, Stefan. 2011. Constructions: Emergent or emerging? I: Auer, Peter & Pfänder, Stefan (red.). *Constructions: Emerging and emergent*. Berlin: De Gruyter. S. 1–21.

Auer, Peter & Lindström, Jan. 2016. Left/right asymmetries and the grammar of pre- vs. postpositioning in German and Swedish talk-in-interaction. *Language Sciences,* 56. S. 68–92

Auer, Peter & Lindström, Jan. 2021. On agency and affiliation in second assessments: German and Swedish opinion verbs in talk-in-interaction. I: Lindström, Jan, Laury, Ritva, Peräkylä, Anssi & Sorjonen, Marja-Leena (red.). *Intersubjectivity in action: Studies in language and social interaction*. Amsterdam: Benjamins. S. 81–107.

Aijmer, Karin. 1985. Vad man ej klart kan säga – om vaghetsmarkörer. I: Allén, Sture, Andersson Lars-Gunnar, Löfström, Jonas, Nordenstam, Kerstin & Ralph, Bo (red.). *Svenskans beskrivning* 15. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 107–117.

Couper-Kuhlen, Elizabeth & Selting, Margret. 2018. *Interactional linguistics: Studying language in social interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ekerot, Lars-Johan. 2011. *Ordföljd, tempus, bestämdhet: Föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: Gleerups.

Henricson, Sofie & Lindström, Jan. 2020. *Va ja inte gillar e hennes nasala röst*: Fokusfinala utbrytningar i tal i interaktion. I: Haapamäki, Saara, Forsman, Ludvig & Huldén, Linda (red.). *Svenskans beskrivning* 37. Åbo: Svenska språket vid Åbo Akademi. S. 96–110

Hepburn, Alexa & Bolden, Galina. 2014. The conversation analytic approach to transcription. I: Sidnell, Jack & Stivers, Tanya (red.). *The handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley Blackwell. S. 57–76.

Heritage, John & Raymond, Geoffrey. 2005. The terms of agreement: Indexing epistemic authority and subordination in talk-in-interaction. *Social Psychology Quarterly,* 68:1. S. 15–38.

Hopper, Paul. 1998. Emergent grammar. I: Tomasello, Michael, (red.). *The new psychology of language*. Mahwah, NJ. S. 155–175.

Hopper, Paul. 2011. Emergent grammar and temporality in interactional linguistics. I: Auer, Peter & Pfänder, Stefan (red.). *Constructions: Emerging and emergent*. Berlin: De Gruyter. S. 22–44.

Karlsson, Susanna. 2005. Modalitet i interaktion: En studie av *jag tycker* och *tycker jag*. I: Anward, Jan & Nordberg, Bengt (red.). *Samtal och grammatik: Studier i svenskt samtalsspråk*. Lund: Studentlitteratur. S. 119–138.

Lindholm, Camilla & Lindström, Jan. 2003. *Får jag fråga?* Frågeramar i institutionell interaktion. *Språk & Stil* NF 13. S. 35–64

Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning: Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Lindström, Jan, Henricson, Sofie & Huhtamäki, Martina. 2022. Pseudo-cleft constructions in Swedish talk-in-interaction: Turn projection and discourse organization. *Lingua,* 265. S. 1–29.

Nilsson, Jenny. 2005. *Adverb i interaktion*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

Norén, Niklas. 2005. Apokoinou i samtal: En inledande definition och sekventiell avgränsning av en samtalsgrammatisk konstruktion. I: Anward, Jan & Nordberg, Bengt (red.). *Samtal och grammatik: Studier i svenskt samtalsspråk*. Lund: Studentlitteratur. S. 55–87.

Norrby, Catrin. 2002. Svenska påhängsuttryck av typen *å så* och *eller nåt*. *Språk och stil* NF 11. S. 183–201.

Pomerantz, Anita. 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/ dispreferred turn shapes. I: Atkinson, J. Maxwell & Heritage, John (red.). *Structures of social action: Studies in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 57–101.

Rönnqvist, Sara. 2022. Det adverbiella uttrycket *på något sätt* i samtalsinteraktion. *Språk och stil* NF 31:2. S. 39–71.

SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.

Steensig, Jakob. 2001. *Sprog i virkeligheden: Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Stivers, Tanya. 2008. Stance, alignment, and affiliation during storytelling: When nodding is a token of affiliation. *Research on Language and Social Interaction,* 41:1. S. 31–57.

Stivers, Tanya, Mondada, Lorenza & Steensig, Jakob. 2011. Knowledge, morality and affiliation in social interaction. I: Stivers, Tanya, Mondada, Lorenza & Steensig, Jakob (red.). *The morality of knowledge in conversation*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 3–24.

Tolvanen, Eveliina. 2022. *Jag skulle säga* i svenskt samtalsspråk. *Folkmålsstudier,* 60. S. 175–202.

Svenskans beskrivning 38

Redigerad av
Denny Jansson, Ida Melander,
Gustav Westberg & Daroon Yassin Falk

Svenskans beskrivning

Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten Örebro 4–6 maj 2022

Del II

Författare: Redigerad av Denny Jansson, Ida Melander,
Gustav Westberg & Daroon Yassin Falk

Titel: Svenskans beskrivning 38: Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten. Örebro 4–6 maj 2022, del II

Utgivare: Örebro universitet, 2024
www.oru.se/publikationer

ISSN: 1102-3619
ISBN: 978-91-87789-90-8